

(Osmanlı'dan Günümüze)

KIBRIS

Dün, Bugün, Yarın

Editör: Dr. Fatma ÇALIK ORHUN

Yazı
kıtabevi

(Osmanlı'dan Günümüze)

KIBRIS

Dün, Bugün, Yarın

**KİTAPTA YER ALAN MAKALELERİN
BÜTÜN SORUMLULUĞU YAZARLARINA AİTTİR.**

(Osmanlı'dan Günümüze)

KIBRIS

Dün, Bugün, Yarın

Dr. Fatma ÇALIK ORHUN

"En İyi
Akademi, Bir
Kitaplıktır."

(Osmanlı'dan Günümüze) KIBRIS Dün, Bugün, Yarın

Dr. Fatma ÇALIK ORHUN
ORCID: 0000-0002-7292-6406

© Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti.

Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti'ne aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

ISBN • 978-625-7216-94-4

Baskı • Ekim, Ankara, 2020

Dizgi/Mizanpaj • Gazi Kitabevi

Kapak Tasarım • Gazi Kitabevi

Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti.

Yayıncı Sertifika No: 44884

Merkez
📍 Bahçelievler Mah. 53. Sok. No: 29 Çankaya/ANKARA
☎ 0.312 223 77 73 - 0.312 223 77 17
📠 0.312 215 14 50
🌐 www.gazikitabevi.com.tr
✉ info@gazikitabevi.com.tr

Mağaza
📍 Döğol Cad. No: 49/B Beşevler/ANKARA
☎ 0.312 213 32 82 - 0.312 213 56 37
📠 0.312 213 91 83

Sosyal Medya
📘 gazikitabevi
📷 gazikitabevi
🐦 gazikitabevi

Vadi Grafik Tasarım Reklam Ltd. Şti.

Matbaa Sertifika No: 47479

Matbaa
📍 İvedik Organize Sanayi Bölgesi 1420. Cadde
No: 58/1 Yenimahalle / ANKARA
☎ 0.312 395 85 71

TAKDİM

Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'nün talihsiz bir şekilde, “*Bizim Kıbrıs diye bir meselemiz yok*” sözlerini ifade etmesinin üzerinden altmış yedi yıl geçti. O günden bugüne yaşanan süreçte Kıbrıs özelinde meydana gelen olaylar kronolojik olarak alt alta yazıldığında görülecektir ki, aslında Kıbrıs Türkiye için oldukça önemli bir stratejik unsur ve tam manası ile bir “*Milli Dava*”dır. Öyle ki, “*Kıbrıs Davası*” artık Türkiye için siyaset üstü bir milli güvenlik meselesi halini almıştır.

Akdeniz'in Sicilya ve Sardunya adalarından sonra üçüncü büyük adası olan Kıbrıs, Karadeniz'den İstanbul ve Çanakkale Boğazları vasıtasıyla Akdeniz'e ulaşan, Akdeniz'den Süveyş Kanalı yoluyla Kızıldeniz'e, oradan da Hint Okyanusu'na açılan, Akdeniz'den Fırat ve Dicle nehirleri vadisini takiben Basra körfezine inen çok önemli stratejik yolların üzerinde bulunması nedeni ile ve yine aynı coğrafyadaki enerji kaynaklarının kontrolü açısından da jeopolitik ve jeostratejik önemini tarih boyunca korumuştur.

Adaya Türklerin ilgisi Osmanlı Devleti'nin Batı'ya karşı zaferler kazandığı döneme rastlamaktadır. Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ta üslenen korsanların Akdeniz'den geçen gemilere saldırmalarını önlemek ve Katolik Venediklilerin baskısı altında zulüm gören Ortodoks Rumlarına yardım etmek amacı ile 1571 yılında, on binlerce şehit vererek, Kıbrıs'ı fethetti. Kıbrıs'taki “*Osmanlı İdaresi*” filen 307, hukuken ise 352 yıl boyunca sürmüştür. Bu süreçte Kıbrıs, daha önce yaşamadığı bir özgürlük yaşadı. Türkler, Katoliklerin kapattığı kiliseleri açtırdı ve Rum halka dini özgürlük sağladı. Başpiskoposu, Rum halkının siyasi temsilcisi olarak kabul ederken, halkın şikayetlerini doğrudan Saraya bildirme hakkını da onlara tanımış oldu. Daha sonra Katolik Venedik döneminde kaderine terk edilen kilise, şapel gibi ibadet yerleri tamir edilerek bakımları yapıldı. Osmanlı döneminde Adada yaşayan Rumların ekonomik durumları da daha önceki dönemlerle kıyaslanmayacak biçimde düzeldi ve kendilerine tanınan geniş hoşgörü ile yavaş yavaş adadaki ticari hayatı ele geçirmeye başladılar.

Kıbrıs Rumlarının bütün bunlara yanıtı ise, 1821'de başlayan Yunan isyanını asker, silah ve para göndererek desteklemek ve yine aynı yıl tüm ada Türklerini katletmeyi öngören bir ayaklanma başlatmak olmuştur.

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşını fırsat bilen İngiltere, Osmanlı Devleti'nden Kıbrıs'ı yılda 92 bin altına kiralamayı başarmıştı. İngiltere, Kars, Ardahan ve Batum'a giren Rus ordularının geri püskürtülmesinde

yardımcı olmak vaadi ile, Kıbrıs'ı kiralamıştı ama bu kiralama yasal olarak geçici bir süre ile yapılmıştı. Tehlike geçtikten sonra ada yeniden geri verilecekti. Yani Kıbrıs, Osmanlı Devleti'nin bir parçasıydı. Ne var ki, İngiltere adaya yerleştiği günden itibaren Kıbrıs'ı nasıl ilhak edeceğinin hesabını yapmıştır. Nitekim Osmanlı Devleti'nin Almanya yanında Birinci Dünya Savaşı'na katılması ile böyle bir fırsatı bulmuş ve yayınladığı bir bildiri ile Kıbrıs'ı ilhak ettiğini duyurarak, her yıl ödemesi gereken 92 bin altını da ödemeyi durdurmuştu. Ada'daki bu fiili durum 1960 yılına kadar bu şekilde devam etmiştir.

Tarihsel perspektifte Kıbrıs Adası'nın 1878'den günümüze kadar olan dönemi, *Üçüncü Haçlı Seferi* ile 1571 yılları arasındaki istikrarsızlık dönemine benzemektedir. Gerçekte ise istikrarsız olan Ada değil, Doğu Akdeniz'dir. Kıbrıs'ın tarih boyunca kaderi bir bakıma Doğu Akdeniz'e egemen olan gücün kendisine hâkim olmasını beklemekle geçmiştir. 1960 sürecinde Londra ve Zürih Anlaşmaları ile kısmen de olsa bir istikrar sağlanmak istenmişse de yaşanan olaylar bize adada ortak yaşam kültürünün sistemli olarak yok edildiğini göstermektedir. Nitekim bu durum 1974 Barış Harekâtını başlatan en önemli faktördür. 1974'teki Türk çıkarması, jeopolitik dengesizlikte Türkiye lehine bir denge oluşturmakla birlikte o dönemde Doğu Akdeniz'de “*egemen bir güç*” olmak gibi bir hedefi olmayan Türkiye için yeni bir Akdeniz jeopolitiği oluşturmuştur.

Bugün Kıbrıs'ta yaşanan mücadele, Rumlarla, Kıbrıs Türkleri veya Türkiye ile Yunanistan arasında değil, Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkaslar arasındaki enerji koridorunu kendi kontrolü altına almak isteyen ABD ve Korsika, Sardunya, Malta adaları ile Batı ve Orta Akdeniz üzerindeki denetimini Kıbrıs üzerinden Doğu Akdeniz'e taşımayı hedefleyen Avrupa Birliği ile Türkiye arasındadır.

Kıbrıs Adası'nın, değerli meslektaşım Dr. Fatma Çalık ORHUN editörlüğünde alanında uzman çok değerli akademisyenler tarafından Osmanlı hâkimiyetinden günümüze kadar geçirdiği tarihsel sürecin detaylı bir şekilde incelendiği, “*(Osmanlı'dan Günümüze) KIBRIS Dün, Bugün, Yarın*” isimli bu çalışma, muhtevası ve değerlendirmeleri ile sadece geçmiş gözler önüne sermekle kalmıyor aynı zamanda geleceğe de ışık tutacak çok önemli çözüm önerilerini ihtiva ediyor. Kıbrıs üzerine yapılacak çalışmalara çok önemli bir kaynak teşkil edecek olan ve Kıbrıs'ın tarihine, coğrafyasına, edebiyatına, ışık tutacak bu kıymetli eserin hayat bulmasında emeği geçen başta yayınevi olmak üzere değerli çalışmalarını bizlerle paylaşan kıymetli meslektaşlarıma tebriklerimi ve teşekkürlerimi arz ediyorum.

Prof. Dr. Salim GÖKÇEN

Sunuş

Dünya haritasına bakıldığında, haritanın merkezinde konumlandırılmış iki jeostratejik bölge göze çarpmaktadır. Orta Doğu ve Doğu Akdeniz aynı anda ve beraberce görülmektedir. Birbirine gerek coğrafi olarak gerekse tarihî ve kültürel bakımından eklemelenmiş olan bu iki bölge, taşıdığı özellikler dolayısıyla dünya ana karasının kalbidir. Her ne kadar dünya anakarası ve kalpgah kavramlarının mucidi ünlü jeopolitikçi Halfrod MacKinder, kalpgah tanımını yaparken Orta Asya, Doğu Avrupa gibi yerleri dünyanın kalbi olarak tarif etse de dünyanın kadim tarihinden günümüze kadar bilinen hikâyesine bakıldığı zaman dünya anakarasının gerçek kalbinin tam da sözünü ettiğimiz bu coğrafi kesişim alanı olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Orta Doğu ve Doğu Akdeniz, gerçek anlamda dünya anakarasının merkezidir. Coğrafi olarak bakıldığı zaman insan yerleşimlerinin yoğunlaştığı, doğudan batıya, kuzeyden güneye eşit mesafede ve merkezde olan bir bölgedir. Doğudaki kadim Çin ve Turan kültürlerinin batıdaki antik Sümer, Mısır, Yunan ve Roma kültürlerinin birbirleri ile teması daima bu coğrafyada gerçekleşmiştir. “Kuzeyin Slav topluluklarının ülküsünü süsleyen” güney tabiri tam da bu bölgeye karşılık gelmektedir. Orta Çağ’ın ardından yükselişe geçen modern Avrupa’nın eski dünyaya temas noktası da hakeza tam bu bölgedir. Dolayısıyla özellikle Doğu Akdeniz, tarihin her çağında kültürlerin, medeniyetlerin ve siyasetlerin kesişim noktasıdır. Hem Mezopotamya, Mısır, Antik Yunan ve Roma’nın kıldemini hem Orta Çağ’ın itici gücünü hem de günümüzdeki küresel siyasi ve ekonomik gelişmelerin dinamizmini aynı anda bünyesinde taşıyan tek yer olan Doğu Akdeniz, güncel olarak dünyanın diğer bütün önemli bölgelerinden farklı bir öneme sahiptir. Dolayısıyla MacKinder’in önce Orta Asya daha sonra da Doğu Avrupa’yı heartland olarak tanımlayıp yinelediği o çok meşhur “Kalpgah’a hükmeden dünyaya hükmeder” sözünü gerçek kalpgaha uyarlayarak şunu kesin bir şekilde söyleyebiliriz: Doğu Akdeniz’e hükmeden dünyaya hükmeder...

Kıbrıs ise adeta dünyanın bu en kıdemli coğrafyasındaki ekonomik, kültürel ve siyasi kesişimin en fazla yoğunlaştığı noktada yer alan bir uçak gemisi gibidir. Bu uçak gemisinin dümeninde kim varsa Doğu Akdeniz’

dolayısıyla kalpgaha hükmeder. Kıbrıs'ı küresel ve bölgesel güçler için önemli kılan asıl faktör tam da budur.

Doğu Akdeniz'in en büyük adası durumundaki Kıbrıs, dünyanın bu en önemli jeopolitik hinterlandının tam merkezinde konumlanmıştır. Bu bağlamda dünya siyasetinin kalbinin attığı en sıcak noktalardan biri olduğu söylenebilir. Akdeniz coğrafyası başlı başına dünya ticaretinin yaklaşık %30'unun gerçekleştiği, Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının kesiştiği, oldukça geniş ve önemli bir coğrafyayı ifade ederken, Kıbrıs Adası da konumu itibariyle adeta Doğu Akdeniz'in kalbi durumundadır. Kıbrıs Adası, Doğu Akdeniz havzasındaki konumu itibariyle Orta Doğu ve Hazar bölgesi enerji merkezleri ile bu bölgede yer alan boru hatlarının kontrolü bakımından büyük avantajlar sağlamaktadır. Zira Kıbrıs, dünya enerji rezervlerinin ve üretiminin büyük kısmını barındıran Orta Doğu'yu, bunun yanında da Doğu ve Batı pazarlarının irtibatını sağlayan Süveyş Kanalı'nı kontrol edebilecek stratejik bir konumdadır. Bunun yanında Kıbrıs Adası'nın güneyindeki deniz alanında tahmini rezervi 30 milyar varil ve değeri ise yaklaşık 1.5 trilyon dolar olan petrol ve doğalgaz kaynaklarının bulunması, bölgeyi enerji bakımından sadece bir transit bölge olmaktan çıkararak, kaynak bölge durumuna taşımıştır.

Elinizdeki bu çalışmanın amacı; son on yıldır enerji meseleleriyle gündemden düşmeyen ve zaman zaman bölge ülkelerini savaşın eşiğine getiren Doğu Akdeniz'in kalbi durumundaki Kıbrıs'ta yüzyıllardır var olan, ancak komşuları tarafından tanınmayan, çoğu kere yok sayılmak istenen ve haksız kısıtlamalara maruz bırakılan Türk halkına dikkat çekmek ve ortak bir vicdan oluşturma çabalarına katkı sağlamaktır.

Çalışmanın en büyük zenginliği Kıbrıs'ın dünü ve bugünü ile birlikte, tarih, coğrafya, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler ve edebiyat yönleriyle alanında uzman akademisyenler tarafından mercek altına alınması olmuştur. Kıbrıs meselesinin daha iyi anlaşılabilmesi, problemin ortaya çıkış sürecinin değişik açılardan incelenmesine bağlıdır. Bu çalışma böyle bir gayretin sonucu ortaya çıkmıştır. Bu amaçla ilk bölümde Kıbrıs tarihiyle ilgili çalışmalara yer verildi. Bu doğrultuda iki bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde Kıbrıs ve Kıbrıs sorunu lokal ve bölgesel boyutlarıyla ele alınırken ikinci bölümde ise uluslararası ilişkilerin dinamiklerine göre incelenmiştir.

Dr. Fatma ÇALIK ORHUN

Keşan- Eylül 2020

Yayın/ Bilim Kurulu

Prof. Dr. Melek ÇOLAK

Prof. Dr. Sadi ÇAYCI

Prof. Dr. Salim GÖKÇEN

Prof. Dr. Uğur ÖZGÖKER

Prof. Dr. Ulvi KESER

Doç. Dr. Ali DENİZLİ

Doç. Dr. İsmail KÖSE

Doç. Dr. Vefa KURBAN

Doç. Dr. Yücel NAMAL

Dr. Öğr. Üyesi Veysi AKIN

Dr. Öğr. Üyesi Alev DURAN

Dr. Öğr. Üyesi Burak ERCOŞKUN

Dr. Öğr. Üyesi Burak KOCAOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BALYEMEZ

Öğr. Gör. Dr. Müjdat KARAGÜLMEZ

İÇİNDEKİLER

Takdim.....	v
Önsöz.....	vii

BÖLÜM 1

Lokal ve Bölgesel Boyutlarıyla Kıbrıs ve Kıbrıs Meselesi

1. Emre BAYSOY Klasik Jeopolitik Teoriler Açısından Kıbrıs'ın Önemi	3
2. Burak KOCAOĞLU Osmanlı Devleti'nde Bir Sürgün Bölgesi Kıbrıs (1789-1821)	15
3. Metin MENEKŞE Kuraklık ve Kıtık Nedeniyle Meydana Gelen Göçler: Kıbrıs Örneği (1838-1903)	37
4. Bengül BOLAT İngiliz idaresinden Kıbrıs Cumhuriyeti'ne Kıbrıs'ta Eğitim Politikaları ve Türkiye'nin Katkıları (1878-1960)	59
5. Ramazan SONAT Kıbrıs'ın Jeopolitik ve Jeostratejik Konumunun Doğu Akdeniz'de Meydana Gelen Kaçakçılık Olaylarına Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme	77
6. Saliha KODAY - Ferdi AKBAŞ Osmanlı Devleti ve İngilizler Döneminde Kıbrıs'ın Siyasi Coğrafya Perspektifinden Değerlendirilmesi	91
7. Hüseyin Hilmi ALADAĞ Kıbrıs'ın 19. Yüzyılda İdari, Sosyal ve Ekonomik Genel Durumu	105
8. Zeki KODAY - Ferdi AKBAŞ Kıbrıs Sorununun Coğrafi Analizi	125
9. Mahmut BOLAT Basın Penceresinden 1931 Kıbrıs İsyanı	139
10. Orhan TURAN Kıbrıs Türk Tarihinde İki Miting ve 15 Ocak 1950 Enosis Plesibiti	163

11. Mehmet BALYEMEZ İngiliz Arşiv Belgeleri Işığında 1954 Yılı Kıbrıs'taki Siyasi Gelişmeler 183
12. Çağdaş YÜKSEL Zürih Antlaşması Sonrasında İngiltere Parlamentosu'nda Yapılan Kıbrıs Oturumu Hakkında Bir İnceleme 219
13. Ayhan CANKUT Kıbrıs'ta Erenköy Savunması ve Alınacak Dersler 231
14. Ulvi KESER Kıbrıs Türk Mücadele Tarihinin Bilinmeyen Bir Sayfası; Askeri Haberleşme, İletişim ve Muhaberat; 1963-1974 251
15. Ferdi AKBAŞ Kıbrıs Sorununa Karşı Geliştirilen Çözüm Önerilerinin Siyasi Coğrafya Bakımından Değerlendirilmesi..... 281
16. Müjdat KARAGÜLMEZ 1974 Kıbrıs Krizi ve Türk Hava Kuvvetleri'nin Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Gerçekleştirmiş Olduğu Faaliyetler 295
17. Emin KURT Kıbrıs Cumhuriyetinden Barış Harekâtına Kıbrıs Türkünün Hayatta Kalma Mücadelesinde Türk Hava Kuvvetleri 311
18. Fatma ÇALIK ORHUN Kıbrıs Sorunun Çözumsuzlüğünde Birleşmiş Milletlerin Rolü 329
19. Şamil ÇAN Edebiyat ve Sanat Eserlerinde Kıbrıs Sorunu..... 349

BÖLÜM 2

Uluslararası İlişkiler Boyutuyla Kıbrıs ve Kıbrıs Sorunu

1. Burak ERCOŞKUN - Emrah KONURALP Çatışma Analizi Perspektifinde Kıbrıs 377
2. Ömer GÖKEL Osmanlı'dan Günümüze Kıbrıs Sorunu ve Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler 401
3. İksöy ASLIM Amerika Birleşik Devletleri'nin Dış Politikasında Kıbrıs Sorunu 1955-1975 415
4. Cafer Talha ŞEKER Doğu Akdeniz'deki Jeopolitik Rekabetin Tarihi Analizi: Türkiye'nin Politikaları ve İngiltere ile Fransa'nın Bölge Stratejileri 451

5. Péter KACZIBA - Zoltán EGERESİ **The Visegrad Countries and Cyprus: Historical Ties and Contemporary Relations** 479
6. Esengül AYAZ AVAN **Kıbrıs Sorununun Gölgesinde Türkiye – AB İlişkileri**..... 501
7. Ulvi KESER **Uluslararası Konjunktürde Başat Güç Odaklarının Dönüşümü Çerçevesinde Doğu Akdeniz ve Kıbrıs'ın Değişen Jeostratejik Pozisyonu** 529
8. Seven ERDOĞAN **Kıbrıs Sorunundan Doğu Akdeniz'deki Enerji Rekabetine Geçişin Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Yansımaları**..... 561
9. Ergenekon SAVRUN **Suriye ve Libya İç Savaşının Doğu Akdeniz ve Kıbrıs'a Jeopolitik ve Jeostratejik Etkileri: Türkiye'nin Bölgedeki Rolü**..... 585
10. Uğur ÖZGÖKER - Musa KARADEMİR - Güney Ferhat BATI **Akdeniz'in Mavi Amiral Gemisi Kıbrıs ve Mavi İnci'de Enerji** 621
11. Mehmet Hişyar KORKUSUZ **Doğu Akdeniz'in ve Kıbrıs Adası'nın Geleceğine İlişkin Belirsizlik ve Güvensizlik Osilasyonlarını Aşabilecek Algoritma Arayışı** 631
12. Gökhan AK **Bıçak Kemiğe Dayandı: KKTC'nin Tanınması ve Yapılması Gerekenler** 667

BÖLÜM 1

Lokal ve Bölgesel Boyutlarıyla Kıbrıs ve Kıbrıs Meselesi

KIBRIS'TA ERENKÖY SAVUNMASI VE ALINACAK DERSLER

Ayhan CANKUT*

Giriş

Kıbrıs Türkünü yok etmek için 21 Aralık 1963 tarihinden itibaren başlayan Rum saldırıları neticesinde Kıbrıs adası fiili olarak Rumların hâkimiyetine girmiştir. Türkler ise küçük bölgelere sıkışıp kalmış, Rumların kuşatması altında ölüm kalım mücadelesine girişmek zorunda kalmışlardır. Kıbrıs Türklerinin Rum-Yunan ikilisinin Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak etme (Enosis) emelleri kapsamında giriştikleri saldırıları karşısında, giriştikleri haklarını koruma, en önemlisi hayatta kalma mücadelesinde Erenköy önemli bir yere sahiptir. Kıbrıs Türklerinin Ada genelinde sergilediği onurlu direnişin sembolü olmuştur.

Kıbrıs'ta ölüm kalım savaşı verilen bir dönemde, Türkiye'de üniversite eğitimine devam etmekte olan Kıbrıslı öğrenciler eğitimlerini yarıda bırakarak vatan savunmasına gönüllü olarak katılmışlardır. Bu öğrencilerin yanında İngiltere'de bulunan Kıbrıslı Türkler de Kıbrıs'a dönerek Erenköy'de yerleşik bulunan mukavemetçilerle birlikte bölgenin savunmasına katılmışlardır. Kıbrıs Türkünün varoluş mücadelesinin ve bu mücadele içerisinde önemli bir yere sahip olan Erenköy savunması Türk kamuoyu ve Kıbrıs'taki genç kuşak tarafından yeterince bilinmemektedir. Ayrıca savunmaya katılan Kıbrıslı gençlerin sahip olduğu direniş ruhu, o heyecan günümüzdeki Kıbrıslı genç nesilde gözlenmemektedir.

Kıbrıs Türklerinin Rum-Yunan ikilisinin Enosis emelleri nedeniyle maruz kaldıkları baskı, şiddet ve saldırıların, zor şartlarda sergilenen mücadelenin kamuoyuna, özellikle de genç nesile tüm çıplaklığıyla anlatılması, yaşananlardan ders alınması aynı acıların bir daha yaşanmaması için gereklidir. Bu düşüncelerle Kıbrıs Türklerinin varoluş mücadelesinde önemli bir yere sahip olan Erenköy savunmasının, o günlere ait yazılı

* Dr. Öğr. Üyesi, Çağ Üniversitesi, İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yenice/MERSİN.
ayhancankut@cag.edu.tr/ a.cankut@hotmail.com. ORCID 0000-0001-8890-2727

kaynaklar ve gazete haberleri incelenerek aktarılması ve alınabilecek derslerin de ortaya konması hedeflenmiştir.

1. KIBRIS ANAYASASI'NIN FESHİ VE BM BARIŞ GÜCÜNÜN ADA'YA GELİŞİ

Kıbrıs Cumhuriyeti 16 Ağustos 1960 tarihinde, Türk ve Rum halkları tarafından, ortak egemenlik ve yönetim altında kurulmuştur. Yönetimde Rumlara %70, Türklere %30 temsil hakkı tanınmaktaydı. Kurulan Kıbrıs ordusunda ise bu temsil hakkı %60'a-%40 oranında idi (Bozkurt 2001: 14). Kıbrıs Cumhuriyeti Rumların Enosis emellerinden vaz geçmemeleri nedeniyle çok kısa ömürlü olmuştur. Başta Makarios olmak üzere Rumlar Enosis emellerinden vazgeçemediklerini ve Türklerin eşit haklarla yönetime katılmalarını kabullenemediklerini söylemleri ve eylemleri ile ortaya koymuşlar, Türklerin Anayasal haklarını gasp etmişlerdir (Armaoğlu 1987: 785). Öyle ki Makarios daha ilk günden, uluslararası antlaşmaların kalıcı olmadığını, değiştirilebileceğini ve asıl kalıcı olanın milli hedefler olduğunu ifade etmiştir (Denktaş 2000: 159-160).

Makarios, 30 Kasım 1963'te on üç maddelik Anayasa değişiklik teklifini Türk cemaatine ve ilgili devletlere iletmiştir (Tolgay 1998: 79). Türk cemaatinin haklarını ve bu hakları güvence altına alan maddelerin değiştirilmesini hedefleyen bu teklif cumhuriyetin kurucu ortağı olan Türkleri azınlık statüsüne düşürecek nitelikteydi (Milliyet, 06 Aralık 1963). Bu teklif Türkiye tarafından yayınlanan Hükümet Tebliği ile reddedilmiştir (Halkın Sesi, 07 Aralık 1963). Kıbrıs'ta gizlice silahlanan ve örgütlenen Rumlar Enosis hedeflerine ulaşmak amacıyla 21 Aralık 1963'ten itibaren "Akritas"¹ soykırım planını uygulamaya başlamışlar, yaşanan olaylar sonucu Kıbrıs Cumhuriyeti fiili olarak sona ermiştir.

21 Aralık 1963'te Lefkoşa'da başlayan Rum saldırıları, kısa sürede tüm ada sathında bütün Türkleri hedef almıştır. 24 Aralık 1963'te bir gece içerisinde 31 Türk katledilmiş, yüzlercesi de rehine olarak bilinmeyen yerlere götürülmüştür (Camgöz 2009: 18). Gazetelerde ise bu sayı, 2'si Türk subayı olmak üzere 50 kişi olarak vermiştir (Hürriyet, 26 Aralık 1963; Cumhuriyet, 26 Aralık 1963). 24 Aralık gecesi, Lefkoşa'nın Kumsal semtinde ikamet eden Kıbrıs Türk Alayı'nda görevli Tabip Binbaşı Nihat İlhan'ın eşi ve üç çocuğu Rumlar tarafından katledilmiştir (Çay 1989: 5).

¹ Ayrıntılı bilgi için bak: KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi Belgeleri, *Akritas Örgütü ve Planları*, Referans No: 4179, Kutu No: 120.

Nihat İlhan'ın ailesinin katledildiği ev bugün “Barbarlık Müzesi” olarak düzenlenmiş ve o günlerde yaşana vahşeti tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermektedir.

Kıbrıs'ta kanlı olayların yaşandığı 24-25 Aralık 1963 gecesi, Türk Hükümeti, Kıbrıs'ta akan kanı durdurmak için garantör devletler olan İngiltere ve Yunanistan'a birlikte müdahale etmeyi talep etmiştir. (Halkın Sesi, 25 Aralık 1963). Bu çağrısına olumlu yanıt alamayan Türkiye tek başına harekete geçmeye karar vermiş ve Türk uçakları 25 Aralık gecesi Lefkoşa üzerinde uçuş gerçekleştirirken, Türk donanması da Akdeniz'e açılmıştır. Türkiye'nin bu kararlı davranışı sonuç vermiş, alınan karara uygun olarak bir İngiliz generalin komutasında Türk ve Yunan birlikleri kendi toplumlarına ait bölgelerde emniyeti sağlamıştır (Hürriyet, 26 Aralık 1963). Ortak müdahale neticesinde sadece Lefkoşa'da olaylar durdurulabilmiş, ada genelinde çarpışmalar devam etmiştir. Hristiyanlarca kutsal olan Noel'e denk geldiği için olaylar Kıbrıs Türkleri tarafından “Kanlı Noel” olarak anılmaktadır.

Rumların saldırıları karşısında Türkler de kendilerini savunabilmek maksadıyla Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)'ni kurmuşlardır. Türkiye'nin desteğiyle gizli savunma teşkilatı şeklinde kurulan TMT, Rumların “Akritas Planı”ni uygulamaya koymasına üzerine yer üstüne çıkarak mücadele etmeye başlamış, bu sayede Kıbrıs Türk'ü varlığını koruyabilmiştir (Tansu 2009: 61). Kanlı olayların başladığı 21 Aralık 1963 tarihinde kayıtlı üye sayısı 3700 olan TMT'nin mevcudu, 25 gün gibi kısa bir süre içerisinde 25 bin rakamına ulaşmıştır (Özkaloğlu 2009: 76).

Makarios, 1 Ocak 1964'te, Garanti ve İttifak Antlaşmalarını tek taraflı olarak feshettiğini açıklamıştır (Gürel 1993: 58; Halkın sesi, 02 Ocak 1964). *İngiliz Sömürgeler Bakanı Duncan Sandys'in uyarısı üzerine ilk açıklamadan 3 saat sonra Başpiskopos, antlaşmaları feshetmediğini, anlaşmaların uygun yollardan feshini arzu ettiklerini bildirmeye mecbur olmuştur* (Cumhuriyet, 02 Ocak 1964).

Kıbrıs'ta huzur ve güvenliğin yeniden tesisi maksadıyla İngiltere, Londra'da beşli bir konferansı düzenlemek için harekete geçmiş, aynı zamanda da Birleşmiş Milletler (BM)'in Kıbrıs'a müşahit görevlendirmesi müracaatında bulunmuştur (Cumhuriyet, 06 Ocak 1964). *İngiltere'nin girişimiyle düzenlenen Londra konferansı 13 Ocak 1964'te, Türk, Yunan ve İngiliz Dışişleri Bakanlarının katıldığı hazırlık görüşmeleriyle başlamıştır* (Cumhuriyet, 13 Ocak 1964). Konferans, Rumların uzlaşmaya yanaşmaması nedeniyle 31 Ocak 1964'te çözüme yönelik herhangi bir

sonuç alınmadan bitirilmiştir (*Cumhuriyet*, 01 Şubat 1964). Her türlü girişime rağmen Kıbrıs'ta akan kanı durdurmak mümkün olamamış, Türkler çoğunlukta oldukları bölgelere göç ederek sığınmak zorunda kalmışlardır. Bunun sonucu olarak ada fiilen taksim edilmiştir (*Hürriyet*, 4 Şubat 1964).

Londra Konferansı'nın başarısız olması ve Kıbrıs'ta yaşanan şiddetin önlenememesi nedeniyle İngiltere, meseleyi Birleşmiş Milletler'e taşımış, BM Güvenlik Konseyi'nde Kıbrıs meselesine ilişkin görüşmelere 18 Şubat'ta başlanmıştır (*Cumhuriyet*, 18 Şubat 1964). BM Güvenlik Konseyi tarafından 4 Mart 1964'te oy birliği ile kabul edilen karar tasarısında; "Kıbrıs'a üç ay için bir barış gücü gönderilmesi, bir arabulucu görevlendirilmesi ve Kıbrıs Hükümeti'nden de şiddet ve kan dökülmesini önleyici her türlü önlemi alması" istenmiştir (İsmail 1992: 128). Enosis'i gerçekleştirmek maksadıyla şiddet hareketlerini başlatan Rumlar olmasına rağmen Kıbrıs Hükümeti'nden şiddet ve kan dökülmesini önleyici tedbir almasının istenmesi akla ve mantığa uygun değildi. Çünkü Türkler zorla yönetimden uzaklaştırıldığı için hükümet fiili olarak Rumların kontrolündeydi. Bu karar, Rumların uluslararası mecrada Kıbrıs'ın resmi temsilcisi gibi görülmelerinin yolunu açmıştır. Rahmetli Denктаş da anılarında, Rumların 4 Mart Kararındaki "Kıbrıs Hükümeti" unvanının arkasına saklanabildikleri sürece sakallarının bir telini bile vermeye yanaşmayacaklarını (Denктаş 2000: 187) ifade ederek Kıbrıs Türkleri aleyhine yaratılan olumsuzluğa dikkat çekmektedir.

Rumların bütün girişimlere rağmen saldırılarını sürdürmesi nedeniyle Türk Hükümeti'nin başvurusu üzerine, Anayasanın 66'ncı maddesi gereği, 16 Mart 1964'te, TBMM'de alınan kararla Kıbrıs'la ilgili anlaşmalar uyarınca, ihtiyaç halinde Kıbrıs'a asker çıkarılması için Hükümet'e gerekli yetki verilmiştir (*Cumhuriyet*, 17 Mart 1964; *Milliyet*, 17 Mart 1964). Asker çıkarma yetkisi alındıktan sonra, Kıbrıs'a yakın Domuzburnu bölgesinde, 17 Mart 1964'te, hava ve deniz birliklerinin desteğiyle, büyük bir çıkarma tatbikatı yapılmıştır (*Cumhuriyet*, 18 Mart 1964). Türk Donanması tarafından, 20 Mart 1964'te Kıbrıs açıklarında bir tatbikat daha yapmıştır (*Milliyet*, 21 Mart 1964). Sorunu barışçı yollardan çözmeye gayret eden Türk Hükümeti'nin müdahale yetkisi alması ve icra edilen tatbikatlar uyarı amacı taşımaktadır.

Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik BM arabulucusu olarak Finlandiyalı diplomat ve eski Başbakan Sakari Tuomioja görevlendirilmiştir (*Milliyet*, 24 Mart 1964; *Cumhuriyet*, 25 Mart 1964). Güvenlik Konseyi'nin 4 Mart tarihli kararı gereği oluşturulan BM Barış Gücü de 27 Mart 1964'te

resmen göreve başlamıştır (Gürel 1993: 58). Barış Gücü Komutanlığı görevine Hintli General Gyani atanmıştır (*Milliyet*, 27 Mart 1964).

BM Barış Gücü'nün ve BM arabulucusunun göreve başladığı günlerde Başpiskopos Makarios, görüşmeler için Kıbrıs'tan ayrılmış olan Kıbrıs Türk Cemaat Lideri Denктаş'ın adaya girişini engellemek için istenmeyen adam ilan etmiştir. Denктаş Makarios'un kararının Anayasa'ya aykırı olduğunu ifade ederek, "*Makarios, benden korkuyor. İstese de istemese de Adaya gireceğim*" şeklinde beyanat vermiştir. Makarios'un hedefi, Kıbrıs'ta BM arabulucusu ile müzakerelerin başlayacağı dönemde Türk Cemaatini bir sözcüsünden, haklarının koruyucusu güçlü liderlerinden mahrum bırakmaktır (*Hürriyet*, 28 Mart 1964).

Maalesef ne görevlendirilen BM arabulucusu ne de Barış Gücü'nün adaya gelişi huzur ve güvenliği sağlayamamıştır. *Türkiye'nin her türlü olumlu yaklaşımı, yapılan uluslararası girişimlere rağmen, ne yazık ki Kıbrıs'ta uluslararası antlaşmalarla kurulmaya çalışılan iki toplum eşitliğine dayalı devlet mekanizması işler hale getirilerek barış ve huzur ortamının yaratılması mümkün olmamıştır. İki toplumun kurucu ortak olduğu Kıbrıs Cumhuriyeti ortadan kalkmış, fiili olarak Rumların egemen olduğu bir yönetim haline dönüşmüştür.*

Buraya kadar ele alınan hususlar Kıbrıs meselesi ile ilgili genel ve doğru bilgilere sahip olunması ve Erenköy'de sergilenen direnişin öneminin kavranabilmesi için aktarılmıştır. Takip eden bölümlerde Erenköy'de yaşanan tarihi olayların başlangıcı, gelişimi ve etkileri aktarılmaya gayret edilecektir.

2. ERENKÖY BÖLGESİNİN STRATEJİK KONUMU VE VAROLUŞ MÜCADELESİNDEKİ YERİ

Erenköy² Kıbrıs Türklerinin varoluş mücadelesinde önemli bir yere sahiptir. Coğrafi konumu nedeniyle Kıbrıs Türklerinin Türkiye'ye açılan kapısı olmuş, silah ve cephane ikmal bu bölge vasıtasıyla yapılabilmektedir.

² 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra insansız bölge statüsünde olup Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı'nın kontrolindedir. Erenköy bölgesine gitmek için Rum bölgesinden 10-15 dk. yolculuk yapmanız gerekir. Burada sadece askeri birlik görev yapmaktadır. Askeri makamların izniyle bölgeye girilebilmektedir. Mithat Işık, *Ulusal Kıbrıs Davamızda Erenköy'ün Önemi ve Erenköy Direnişi*, <https://www.sde.org.tr/mithat-istik/genel/ulusal-kibris-davamizda-erenkoyun-onemi-ve-erenkoy-direnisi-kose-yazisi-10365>. (Erişim Tarihi: 25.08.2020)

Rauf R. Denктаş (2000: 213) anılarında; “*Erenköy Ankara’da Türk Kalesi diye biliniyordu*” ifadesiyle Erenköy’ün ne denli önemli olduğuna vurgu yapmıştır. Kıbrıs Türk’ünün Türkiye ile irtibatını sağlayan biricik kapısı olan Erenköy, bölgeye sevk edilen 650 kadar gönüllü mücahit ve bunlara ilave yerli mücahitlerle birlikte bin kadar Kıbrıslı Türk tarafından savunulmuştur.

Erenköy, Kıbrıs adasının kuzeybatısında dağlık Dillirga bölgesinde bulunmaktadır. Çatışmaların yaşandığı dönemde bölgede Erenköy’le birlikte Bozdağ, Alevkaya, Mansura, Selçuklu olmak üzere beş Türk köyü bulunmaktaydı. Bu köylerin en büyüğü Erenköy’dü. Erenköy ifadesi Kıbrıs Türklerinin varoluş mücadelesinde bir köyü değil bölgenin tamamını tanımlamaktadır. Erenköy TMT teşkilatında Lefke Sancağı’na bağlı bir Kovan olarak belirlenmiştir. 1960 sayımlarına göre bölgenin toplam nüfusu 847’dir (Temiz 2011: 276). Kıbrıs’ı kıyıya paralel olarak dolaşan asfalt yol Erenköy’den geçer. Mansura da bu yol üzerindedir. Diğer köyler iç kesimde kalmaktadır. Erenköy deniz kıyısında bulunması nedeniyle köy halkının bir kısmı balıkçılıkla uğraşmaktaydı. Rumların Türklere yönelik saldırıları karşısında Türkler de kendilerini savunmak için örgütlenmeye ve silahlanmaya mecbur kaldılar. Erenköylü üç genç balıkçı kendi iradeleriyle aldıkları kararla küçük bir balıkçı teknesiyle Türkiye’ye giderek silah temin etme girişiminde bulundular. Bir hafta sonra adaya silahlarla dönmeyi başardılar (Sabit 2017: 1). Vehbi Mahmut, Asaf Elmas ve Cevdet isimli Kıbrıslı gençlerin silah sevkiyatı ile görevlendirilmeleri sonucu ilk bereket hücresi olan “Arı Ekibi” teşkil edilmiştir. TMT’nin Türkiye’deki kuruluş planlama faaliyetinde yer alan dönemin Genelkurmay Başkanlığı Özel Harp Dairesinde görevli Bnb. İsmail Tansu (2002: 124), Arı ekibinin ilk görevlendirilişini şöyle dile getirmektedir:

“...16 Ağustos 1958 günü Anamur Kalesinde bu ilk silah taşınması için denize açılan gençler, sandalları dalgaları üzerinden seke seke kıyıda uzaklaşırken (...) çok duygulanmış ve şöyle düşünmüştüm: ‘Bu kahraman vatanseverler, Akdeniz’in dalgaları ile boğuşarak küçücük sandalları ile 60 millik mesafeyi nasıl asacaklar da köyelerine ulaşacaklardı.’... 28 saat sonra TMT lideri Vuruşkan’dan beklediğimiz telsiz mesajı gelmişti. ‘Silah ve cephaneler TMT tarafından tam olarak teslim alınmıştır. Arı Ekibi kod adı ile Koçına (Erenköy) TMT hücresi teşekkül ettirilmiştir. Bu kahraman mücahitlerin Türkiye’ye gidişleri bilgimiz dâhilinde değildir. Kendi inisiyatifleri ile hareket ettikleri anlaşılmıştır.’”

22 Aralık 1963’e kadar personel temini, ikmal, depolama ve bakım faaliyeti gizlilik içerisinde sürdürülmüştür. Türkiye’den silah ve cephane

getirilmesi faaliyeti “Bereket” olarak adlandırılmıştır. Türkiye’den temin edilen ikmal maddeleri Erenköy, Balalan köyü, Akdeniz köyü ve Ozanköy’de depolandıktan sonra ada sathında dağıtımı yapılmıştır (Sadrazam 1990: 26-27).

Erenköy muharebelerinin en sıcak günlerinde Albay Ali Rıza Vuruşkan’la birlikte bölgeye ulaşan Rauf R. Denктаş duygu ve düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir: “...Erenköy yıllarca Anavatan'a uzanan bir kol, bir nefes borusu olmuştur... Ada'nın her yanında verdiği şanlı bir mücadelenin sembolü haline gelmiştir.”

Erenköy’de üniversiteli gençlere komuta eden Türk subaylarından, o dönemde üsteğmen rütbesinde olan ve Cenk kod adı ile anılan Emekli Tümgeneral Ali Fikret Atun o günlere ait hislerini; “Erenköy’e çıkmış Kıbrıs’ın üniversiteli gençleri, Kıbrıs Türk halkının geleceğini kuracak en kıymetli varlıklardı. Komutanları olarak onların hayatlarından ben sorumluydum ve bu sorumluluğu seve seve omuzlayıp onları gözüm gibi korudum.” sözleriyle dile getirmektedir (Mengüç 2006: 21-22).

Rauf R. Denктаş, diğer bir anlatımında Çanakkale benzetmesi yaparak Erenköy’ün önemini şu şekilde ifade etmiştir (Mengüç 2006: 766): “Erenköy direnişi Kıbrıs Türk Halkının Milli mücadelesindeki yeri Çanakkale Savaşı’nın Türk halkının milli mücadelesindeki yeri ile denktir. Erenköy milli bir ruhun şahlanıdır... Erenköy bir Çanakkale’dir.”

Kurtuluş Savaşı’nda olduğu gibi Türk kadını bu mücadelede de üzerine düşeni layıkıyla yerine getirmiştir. İlk günlerden itibaren kadınlar, su taşıma, çamaşır yıkama, ekmek yapımı, silah bakımı, Türkiye’den getirilen silahların depolanması ve haberleşme alanında (telsizci ve santralci) görev almışlardır (Temiz 2011: 287).

Erenköy savunmasına katılan üniversiteli gençlerden İlkay Salihoğlu Erenköy’ün anlamını şu sözlerle dile getiriyor (Mengüç 2006: 760): “...Erenköy, öncelikle o dönemki Kıbrıs Türk gençliğinin vatanseverliğinin göstergesidir... Erenköy, Kıbrıs Türk Toplumunun anavatanına bağlılığının ve güveninin ne kadar doğru olduğunu gösterir... Türkiye, Erenköy’e tam kırıma anında müdahale etti...” Erenköy Savunması’na gönüllü olarak katılan gençler, Kıbrıs Türklerinin varoluş mücadelesinde simge haline gelmişlerdir.

3. ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİ KIBRIS'A ÇIKIYOR

Rumların 1963 yılı Aralık ayında Türklere yönelik saldırıları başlayınca, Türkiye'de yükseköğretim gören çok sayıdaki Kıbrıslı öğrenci doğal olarak büyük bir endişeye kapılmışlardır. Gösteriler düzenleyen bu gençler Kıbrıs'a giderek Rum saldırılarına karşı yapılan mücadelede yer almak için çeşitli yollar aramışlardır. Ada'ya girişi yasaklanan ve zorunlu olarak çalışmalarına Türkiye'de devam eden Denктаş (2000: 192-193), anılarında İstanbul'a giderek öğrenci temsilcileri ile toplantı yaparak Ada'ya gizlice çıkışları için hazırlık yaptıklarını, Kıbrıs'ta yaşanan olaylar nedeniyle büyük heyecan yaşayan öğrencilerin Kıbrıs'a gitmeleri için gerekli olan ruh hazırlığını gerçekleştirdiklerini belirtmektedir.

1963 yılı Aralık ayı sonlarında İstanbul'da öğrenim gören 150-160 kadar öğrenci kendi harçlıklarıyla kiraladıkları bir otobüsle önce Antalya'ya daha sonra da bir gemi işgal ederek Kıbrıs'a gitmeye karar vermişlerdir. Ancak Antalya'da resmi makamlarca ikna edilerek geri gönderilmişlerdir. Bu girişimleri ve yapılan gösteriler sonuç vermiş, Mart-Ağustos 1964 tarihleri arasında Ankara'da "Zir" köyünde birer aylık askeri eğitime tabi tutulan gençler kabileler halinde Kıbrıs'a gönderilmişlerdir. (Laptalı 2003: 39-41). Zir köyündeki eğitim merkezinde eğitim görecekteki Türkiye'deki Kıbrıslı üniversite öğrencilerini, Ankara'daki "Kıbrıs Türk Kültür Derneği", İngiltere'deki öğrenci ve işçileri ise, "Britanya Kıbrıs Türk Kültür Derneği" koordine etmiştir (Taşkın ve Tuncel 2017: 566).

Erenköy bölgesi, Kıbrıs Türklerinin silahlı savunmalarının düzenlenmesi maksadıyla silah aktarma merkezi olarak seçilmişti. Mart ayının son günleri ile Ağustos ayının ilk günleri arasında beş yüz kadar genç bölgeye sevk edilmiştir. (Sabit 2017: 12). Bölgedeki köyler ile çevresindeki tepelerin savunması çoğunluğu İngiltere ve Türkiye'deki üniversitelerde öğrenim gören Kıbrıslı Türk öğrencilerden oluşan hafif silahlı mücahit ile yapılmıştır (Gibbons 2003: 256).

Ada'nın hemen her Türk köyünden öğrenci mücahitlerin Erenköy'e gelmesiyle bütün Kıbrıs Türkleri için ayrı bir önem kazanmıştır. Bu durum öğrencilerin ailelerini endişelendirmiştir. Aileler, iftihar ederek sevinmekle, endişeye kapılarak üzülmek arasında karışık duygular yaşamışlardır (Tayhani 2011: 357). Bu da son derece insani bir durumdur.

23 Mayıs'ta sevk edilen 80 kişilik kafiyle Erenköy'e gönderilen öğrencilerden olan Hüseyin Laptalı anılarında yolculuklarını ve ilk izlenimlerini şöyle aktarıyor (Laptalı 2003: 39-41-43):

"...Askeri Reolar (kamyon markası) ile Konya üzerinden Toroslari aşarak Silifke'ye ulaştık; Reoların tahta oturakları üzerinde bu kötü yollarda sıçraya sıçraya k...larımıza kara sular indikten sonra Anamur'da kale dibindeki bir meçhul sahile vardık. Ardından iki askeri hücumbot iki saat içinde bizleri Anamur sahillerinden Kıbrıs'ın Erenköy sahiline ulaştırdı. Köylülerin sandalları ile karaya çıktık... Acaba Kıbrıs'ın neresinde idik? Teras teras limon portakal, Yusuf (mandalina) bahçeleri de uzanmıyordu yamaçlara. Görünen evlerin bahçe kenarlarında dut ağaçları, nar dalları, ceviz ağaçları dahi yoktu. Hele damlarda asma çardakları hiç yoktu. Burası benim bildiğim Kıbrıs değildi... Kıbrıs'ın en geri kalmış bölgesi. Burada hem bozuk Türkçe, hem de tarzanca bir lehçe konuşuluyordu."

Erenköy'e İngiltere'den gelen İsfendiyar Altuğ ilk hissettiklerini şöyle aktarıyor (Tayhani 2011: 359): *"...Erenköy benim için çok kutsal bir yerdir. Burada yaklaşık iki yıl kaldık. Karınca kararınca, olanaklarımız ölçüsünde vatanımıza hizmet vermeye çalıştık... Çok değerli kardeşlerimizi şehit verdik. Onları da rahmetle anıyoruz."* Ergün Vehbi'nin o günlere ait yaptığı değerlendirme ise şöyledir (Tayhani 2011: 359): *"Erenköy'ün tarihi direnişinde sadece silahlı çatışma yoktu. Oraya sıkışan Türk gençlerine uygulanan ambargolar, açlığa terk edilişleri, doktorsuz, ilaçsız bırakılışları ayrı bir sayfa...."*

Öğrenciler gelene kadar her köyün savunması az sayıdaki silahlı köy halkı tarafından yapılmaktaydı. Bu şekilde bölgenin etkin bir şekilde savunulması mümkün değildi. Erenköy'e Aka kod adlı Yarbay Sadi Erinanç ile birlikte 41 kişilik ilk öğrenci kafilesi 30 Mart 1964 gecesi ulaşmıştır. Ardından 31 Mart gecesi 23 kişilik ikinci öğrenci kafilesi gelmiştir. İlk öğrenci kafilesiyle birlikte bölgeye iki adet de telsiz getirilmiş, bu sayede Ankara, Lefkoşa ve Lefke ile muhabere irtibatı sağlanmıştır. Bölgenin komutası Kasırğa kod adlı mücahit tarafından yürütülüyordu. Aka (Yb. Sadi) gelir gelmez bölgenin komutasını Kasırğa'dan devralmıştır (Sabit 2017: 13-14). Öğrencilerle sayıca takviye edilen bölgenin savunması daha düzenli ve güçlü hale getirilebilmiştir. Bu sayede Erenköy bölgesi Kıbrıs Barış Harekâtı'na kadar elde tutulabilmiştir.

4. ERENKÖY SAVUNMASI ESNASINDA YAŞANANLAR

Gençler gönüllü olarak ülkelerini savunmak üzere Erenköy'e ayak bastıklarında kendilerinde, Lefkoşa ile birleşip büyük bir kanton oluşturmalarının zor olmayacağı düşüncesi hâkimdi. Erenköy'den, Türk kasabası Lefke'ye, oradan da Beşparmakların Lefkoşa'ya bakan yamaçlarındaki Türk köyleri olan, Kırnı, Göçeri, Ağırdağ ve Gönyeli'ye kolayca ulaşabileceklerini düşünüyorlardı. Oysaki durum hiç de onların düşündüğü gibi değildi. Ada'ya geldikleri bilgisini edinen Rumlar bölgede hızla askerî yığınaklarını artırarak, EOKA teröristleri ve Kıbrıs'ta gizlice konuşlandırılan Yunan Tümen'ine bağlı birlikler ile bölgeyi ablukaya almıştı. TMT ana karargâhının Erenköy'deki mücahitlerden beklediği asıl görev ise Lefkoşa'ya ulaşmaları değil, bir "köprübaşı" vazifesi gören ve Türkiye'ye açılan yegâne kapı olan bölgeyi savunmalarıydı.

Diğer taraftan, Erenköy mücahitleri yeterli askeri bilgi ve deneyime sahip değillerdi. Aldıkları kısa süreli ve kısıtlı seviyedeki askeri eğitimleri neticesinde edindikleri bilgilerle kendilerine göre mevziler hazırlayarak bir savunma cephesi oluşturmaya gayret etmişlerdir. Güçlü bir savunma cephesi oluşturmak mümkün olmamıştır. Bölge ilk etapta mücahitler gibi kendisi de Erenköy'e gönüllü gelen Kıbrıslı Jandarma Yarbayı Sadi'nin komutasındaydı. Yarbay Sadi, bölük ve takım komutanları ile karargâh subayları olmadan tek başına, tecrübesiz ve askeri eğitimleri düşük seviyede olan mücahitleri teşkilatlandırmakta, askeri disiplin ve nizama sokmakta güçlük çekmiştir. Bu ortamda muharebeyi sevk ve idare etmesi oldukça zordu (Mengüç 2006: 215, 275). Hal böyle olunca disiplinsizlikler ve istenmeyen olaylar yaşanması kaçınılmaz olmuştur.

Kıbrıs genelinde giderek artan Rum saldırıları ilk olarak 26 Ocak 1964'te Erenköy bölgesini de hedef almıştır. Bir grup silahlı Rum Dikilitaş mevkiindeki nöbetçi mevziine ve Erenköy'e ateş açmış, ateşle karşılık verilmesi üzerine bölgeden uzaklaşmak zorunda kalmışlardır. Böylelikle bölge Türklerinin aylarca sürecek savunma mücadelesi başlamış oluyordu. İkinci Rum saldırısı yine aynı bölgeden 5 Şubat günü ilkinden daha şiddetli bir şekilde yaşanmıştır. (Sabit 2017: 8). Rum saldırılarının şiddetinin artması Kıbrıs Türklerinin kendilerini savunabilmeleri için daha yoğun bir şekilde silahlanmaları gereğini ortaya çıkarmış, Türkiye'ye açılan tek irtibat kapısı olması Erenköy'ün ikmal üssü olarak önemini artırmıştır. 30 Mart'tan başlayarak Ağustos ayının başlarına kadar bölgeye gönüllü mücahit gençler

sevk edilmiştir. Aynı zamanda da silah, mühimmat ikmalî bölge vasıtasıyla gerçekleştirilmeye devam edilmiştir.

Şubat ayından sonra bölgedeki ilk önemli çatışmalar 3-4 Nisan tarihlerinde yaşanmıştır. Bu çatışmalarda Rum saldırıları 60 mm.lik havan atışlarıyla durdurulabilmiştir. Ancak havan kullanılması ve bölgedeki personel sayındaki artış Rumları endişelendirmiştir. Lefkoşa'da yayınlanan Rum gazeteleri Erenköy'de Türk askeri bulunduğu iddialarına yer vermeye başlamıştır. Aynı günlerde bölgede görevli onbaşı rütbesindeki bir İngiliz askeri Rumların bölgeye iki zırlı buldozer himayesinde 500 kişilik bir kuvvetle saldırı yapmak için hazırlık yaptığı bilgisini vermiştir. İlâveten BM Barış Gücü Komutanı General Gyani'nin emri gereği İngiliz birliklerinin Rum saldırısına karışmayacağını belirtmiştir (Sabit 2017: 14-15). Hürriyet (17 Nisan 1964) gazetesinin ilk sayfa; *"Kıbrıs'ta barış gücü sadece yandaki resimde de görüldüğü gibi olaylara seyirci kalmaktadır. Elinde bir dürbün olan subay uzaktan Girne dağlarını gözetliyor."* şeklinde verdiği haber de Barış gücü askerlerinin etkisiz kaldığını vurgulamaktadır. Bu durum Barış Gücü'ne güvenilemeyeceğini ve Türklerin kendi öz savunmalarını yapmaları gereğini net olarak ortaya koymaktadır. Nasıl ki Srebrenitsa Soykırımı 11-22 Temmuz 1995 tarihinde Hollandalı BM Barış Gücü askerlerinin gözü önünde gerçekleşti ise, Türkiye garanti antlaşmalarından kaynaklanan müdahale hakkını kullanmasaydı Türklerin de soykırımı uğramaları kaçınılmazdı.

5 Nisan'da bölgeye takviye olarak Kanadalı subaylar gönderilmiş ve İngilizlerle birlikte çatışmaları durdurmaya gayret etmişlerdir. Ancak bu mümkün olmamıştır. 8 Nisan'da General Gyani Erenköy'e gelerek Aka (Yb. Sadi) ve Kasırğa ile görüşmüş, kendisine Rumların saldırıları, buldozer kullandıkları, çekilen yiyecek sıkıntısı, yararlıların tedavisinde çekilen güçlükler anlatılmıştır. Bu görüşme esnasında Rumlar otomatik silahlarla Türk mevzilerine ateş açmışlar, mermilerden bir kısmı köye kadar ulaşmıştır. General Gyani, İngilizlere bölgede ileri karakol kurmaları emrini vermiştir. İngilizler ileri karakollarını oluşturmuşlar ve bölgedeki Barış Gücü Komutanının girişimleriyle çatışmalar bir süreliğine durdurulmuştur. 14 Nisan'da görev devir teslimi yapılarak bölgedeki İngiliz askerlerinin yerini İsveç askerleri almıştır. Aynı günün gecesi 39 kişilik üçüncü öğrenci kafilesi bölgeye ulaşmıştır.

Rumların Türk mevzilerine küçük çapta saldırıları ve gerginlik yaratıcı davranışları devam etmiştir. Bu ortamda Türkiye'den silah ve personel sevkiyatı hızlanmış, 29 Nisan'da 63 kişilik bir grup daha bölgeye gelmiştir.

Bölgedeki mücahitlerin sayısının artması disiplinsiz davranışların da artmasına sebebiyet vermiştir. Komutan Aka disiplin ve huzuru sağlama konusunda yetersiz kalmış, bozulan disiplin ve yaşanan huzursuzluğun etkisi sonucu 7 Mayıs gecesi, Londra'dan gelmiş olan üç mücahit Mansur kıyısından çaldıkları bir sandalla Türkiye'ye kaçmışlardır (Sabit 2017: 19-27).

Ada'daki Yunan Tümeni'ne bağlı birliklerin de bölgeye gelmesiyle Rumlar iyice güçlenmiş, Erenköy ve civarındaki Türk köylerinin çevresindeki baskısı giderek daha çok hissedilmeye başlamış, taciz ateşleri artmıştır (Mengüç 2006: 319). Bölgedeki Türk köyleri arasında sıkışmış olan Rum köyü Mosfili, Mansur ve Bozdağ'a arkadan atışlarıyla tehlike oluşturuyordu. Mücahitler bu köyü ele geçirmeyi tasarlamışlardır. Mosfili'nin ele geçirilmesini TMT liderliği de onaylamıştır. Ancak bölgedeki komutan Mosfili'nin ele geçirilmesine yönelik bir plan hazırlanmamışken, bir grup mücahit kendi aralarında plan yaparak iki manga güçle 18 Haziran'da köye saldırıya geçmiştir. Mücahitler köye yaklaştıkça Rumlar panik içerisinde bir taraftan kaçarken, bir taraftan da köy içerisinde beyaz bayraklar çekerek İsveç askerlerinden yardım istemişlerdir. Ancak köyü ele geçirme girişimi son anda, Mustafa Akdeniz'in şehit olması ve takviye gelmemesi nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Yeterli gücü olmayan mücahitler çekilmek zorunda kalmışlardır. Bu esnada köy Barış Gücü askerlerinin kontrolüne girmiştir (Sabit 2017: 29-31). İyi bir planlamayla Rum köyü kolayca ele geçirilebilecekken, plansız, koordinesiz, iyi bir hazırlık yapılmadan girişilen harekât başarısız olmuş ve bir şehide mal olmuştur. Askeri disiplinin önemi, emir komuta zinciri içerisinde ve genel askeri planlarla uyumlu hareket edilmesi ve emirsiz bu tip hareketlerde bulunulmaması gerektiği ders verici nitelikte ortaya çıkmaktadır.

Türk hükümeti, meselenin uluslararası alanda bir çözüme kavuşturulamaması ve Rum saldırılarının önlenememesi üzerine tek çıkar yol olarak müdahale edilmesi ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kıbrıs'a girip Yeşil Hat'a kadar olan kısmı kontrol etmesi kararı almıştır. Bu karar üzerine Amerikan Büyükelçisi Raymond Hare, Kıbrıs'a hemen müdahale edilmemesi için 24 saatlik mehil isteyerek, hükümetinden yeni bir mesaj getireceğini belirtmiştir. Yapılan görüşmelerden sonra Hare'e gerekli süre verilmiş ve çıkarma ertelenmiştir (Hürriyet, 6 Haziran 1964). Daha sonra o günlerde içeriği açıklanmayan, meşhur "Johnson'un Mektubu" olarak adlandırılan mesaj ile ABD Başkanı, Türkiye'nin Kıbrıs'a çıkarma kararının geri bırakmasını rica etmiş ve Başbakan İnönü'yü Kıbrıs sorunu konusunda görüşmek üzere Amerika'ya davet etmiştir. Türk Hükümeti, Başkan

Johnson'un ricası üzerine “şimdilik” kaydı ile çıkarma kararından vazgeçmek zorunda kalmıştır. (Milliyet, 6 Haziran 1964). 1966 yılında içeriği açıklanan 5 Haziran 1964 tarihli mektup tehditkâr sert ifadeler içermekteydi. Türkiye tarafından Kıbrıs'a yapılacak askeri bir müdahalenin Sovyetler Birliği'nin aynı şekilde müdahalesine yol açabileceğini, ileri süren Johnson, NATO müttefiklerinin, ortaya çıkacak bir Sovyet müdahalesine karşı Türkiye'yi savunma mükellefiyeti üstlenemeyebileceklerini ima etmiştir. Ayrıca mevcut şartlar altında Türkiye'nin Kıbrıs'a yapacağı bir müdahalede Amerika tarafından temin edilmiş askeri malzemenin kullanılmasına ABD'nin muvafakat edemeyeceğini bildiren Johnson, NATO konseyi ile BM Güvenlik konseyini acilen toplantıya çağırarak mecburiyetinde kalacağını belirtmiştir (Milliyet, 14 Ocak 1966).

Temmuz ayına gelindiğinde hala bir savunma cephesi oluşturmak mümkün olmamış, mücahitler arasında askeri nizam tesis edilememiştir. Zaman içerisinde huzursuzluk ve şikâyetler artmış, en sonunda öğrenci mücahitler başkaldırmışlardır. Şikâyetlerini Yb. Aka'nın yüzüne karşı dile getirmişler ve en son söz alan mücahit: *“Sen bu işi yapamazsın, bundan böyle emirleri Üsteğmenimizden alacağız. Aramızda daha kötü şeyler olmaması için çek git”* diyerek sertçe komutana kapıyı göstermiştir. Yb. Aka ise çok üzülmüş, ancak hiç bir şey demeden uzaklaşmıştır. Bu durum bir taraftan da mücahitleri de üzümüştür. *“Çünkü yapabilse de yapamasa da, o da bizler gibi bu topraklar için ölümü seçmiş bir komutandı...”* şeklinde duygularını dile getirmişlerdir. Bu yaşananlardan sonra çok geçmeden 19 Temmuz gecesi Yb. Aka Türkiye'ye geri dönmüştür. Bölgenin komutası Alb. Vuruşkan gelene kadar Üsteğmen Cenk (Ali Fikret Atun)'e kalmıştır. (Laptalı 2003: 231-233).

Bu olayı Denктаş (2000: 212-213) anılarında şu şekilde aktarmıştır: *“Erenköy'deki Kıbrıs kökenli Jandarma komutanı hakkında beni aydınlatmak için gelen Celal Mahmutoğlu, yiğit ve yılmaz ikmalcilerden birisiydi. Söylediklerini ilgili makama duyurdum. Komutan derhal geri alındı...”* Kıbrıs'a gidişi onaylanan Denктаş bir grup öğrenci, Alb. Vuruşkan ve gazeteci Ömer Sami Coşar'la birlikte, 31 Temmuz 1964'te Erenköy'e çıkabilmiştir.

Mücahitler var güçleriyle mevzi kazıyor, görevlerine devam ediyordu. Büyük bir saldırıya hazırlanan Rumların son dönemde bölgedeki faaliyetlerini artırması mücahitlerin morali üzerinde olumsuz etki yapmaktaydı. Bu ortamda üzücü olaylar da yaşanmaktaydı. 21 Temmuz'da, Rumların yol kenarına bıraktıkları gazete kâğıdına sarılmış ipek kumaşla

bağlanmış hediye paketini (bubi tuzağı) açmaya kalkan mücahitlerden Süleyman Ali Uluçamlıgil ve Salahi Ahmet şehit olmuş, üç dört kişi de yaralanmıştır. Mücahitler maalesef tecrübesizliklerinin kurbanı olmuşlardır. Bu olayın üzerinden 24 saat geçmeden maalesef yine tecrübesizlik nedeniyle bir köylü mücahidin gece karanlığında Rumların bölgeye sızmaya çalıştığını zannederek açtığı ateş sonucu Altan Kamil isimli genç mücahit şehit olmuştur. Peş peşe verilen şehitler moralleri iyice bozmuştur. Temmuz ayı içerisinde Tarla (Türkiye)'dan Kumsal (Erenköy)'e Gimacı (Öğrenci Mücahit) sevkiyatı yapılmamıştır (Laptalı 2003: 234-250). Temmuz ayı sonunda bölgedeki Rum güçlerinin sayısı artmaya başlamış, 4 Ağustos'a kadar Rum Milli Muhafızlarının sayısı 1.500 kişiye ulaşmıştı (Gibbons 2003: 256).

Albay Rıza Vuruşkan (Akıncı kod) Erenköy'e ayak basar basmaz bütün cepheleri dolaşmış, mücahitlerin bir Rum saldırısı karşısında direnebilmesi için gerekli hazırlıkları yaptırmaya gayret etmiştir (Mengüç 2006: 319). 03 Ağustos 1964'te, Lefke Sancağına bağlı olan Erenköy Kovanı, Sancak'a dönüştürülerek ilk Sancaktarı, Rıza Vuruşkan olmuştur (Taşkın ve Tuncel 2017: 569). Maalesef bölgenin tam manasıyla hazırlanabilmesi için yeterli süreleri olmamıştır. Alb. Vuruşkan 48 saat uyumamış, bölgeyi gezmiş, dönüşünde Denктаş'a hitaben; "Rauf Bey... 20 mil kare araziye 650 genç koruyamaz, ne mevzi ne istihkâm... Ben bu çocukları burada boşuna öldürtmem" demiştir. Bölgenin durumu ve Rumların birkaç gün içerisinde saldırıya geçecekleri Ankara'ya iletilerek destek istenmiştir. Ancak Ankara, BM kanalı ile aldığı bilgiye istinaden Rumların saldırıya geçme niyeti olmadığı, muhtemel Türk çıkarmasına karşı hazırlık yaptıkları düşüncesindeydi ve endişe edilmemesini, sakin olunmasını telkin etmişti. Fakat 48 saat geçmeden Rum saldırıları başlamıştır. Türkiye'den ilave destek alamayan mücahitler dört gün dört gece Rumların saldırılarına direnç göstererek mevzilerini korumuşlardır (Denктаş 2000: 213).

5 Ağustos'ta akşamüstü Mansura bölgesindeki Uppo ve Mali mevzilerine otomatik tüfeklerle ateş açan Rumlar, Bozdağ bölgesindeki Akdeniz mevzilerini de geri tepmesiz top atışı ile etki altına almışlardır. Mücahitlerin 60 mm.lik havan ve roketatar atışıyla karşılık vermesi neticesinde Rum atışları kesilmiştir (Sabit 2017: 29-31). Rumların bu hareketleri asıl büyük saldırının habercisiydi. Selçuklu köyü civarındaki mevzilerini boşaltan İsveç askerlerinin çekildiğini fark eden Rumlar bu mevzilere yerleşmiş, Selçuklu ve Alevkaya köylerine ağır makineli tüfek ve roketatarlarla saldırmışlardır (Bozkurt, 7 Ağustos 1964).

Grivas'ın Dillirga bölgesine saldırı emrini vermesiyle, Erenköy'ü 4 adet helikopter ve 3 adet hücumbot desteğinde, 800 zırhlı araç ve 4500 kişilik bir kuvvetle kuşatan Rumlar, 6 Ağustos'ta taarruza geçmiştir (Camgöz 2009: 31). Bu güçlü Rum kuvvetleri karşısında Albay Vuruşkan zayıf verilmemesi için, 7/8 Ağustos gecesi diğer köylerdeki mücahitleri ve köylüleri Erenköy'e çekmiştir. Bu karar 2.000 Türk'ün canını kurtarmış, ancak Erenköy bir Türk kalesi olmaktan çıkmış, Türkiye'ye açılan yegâne kapı da kapanmıştır (Denktaş 2000: 214).

7 Ağustos 1964 günü Bakanlar Kurulu, sabah saat 10.00'da toplanıp dört uçaklık bir kolun bölgede ateş açma yetkisi ile ihtar uçuşu yapması kararını almıştır (Camgöz 2009: 32). Türkiye'den kalkan dört jet uçağı Poli üzerinde uyarı mahiyetinde bir uçuş gerçekleştirmiştir. Türkiye Dışişleri Bakanlığınca uçakların batı Kıbrıs'ta alçaktan uçmak suretiyle ihtar uçuşu yaptığını açıklamıştır. BBC radyosu ise Türk jetlerinin makineli tüfek ateşi açtığını iddia etmiştir (Bozkurt, 8 Ağustos 1964).

8 Ağustos 1964 sabahı Rumların Başiammo bölgesindeki taarruzu durdurulmuştur. Öğleyin mevziler yerine Erenköy içi, havan atışına maruz kalmış, mücahitler bir şehit, biri ağır olmak üzere çokça yaralı vermiştir (Camgöz 2009: 33). Karadan hücumunun yanında bir taraftan da denizden hücumbotlarla Türk mevzileri ateş altına alınmıştır. Mücahitler son güçlerini cephede tüketirken, kadın, çocuk ve ihtiyarlar mağaralara sığınmışlardır. (Sabit 2017: 66). Öğleden sonra Rum Hücum Botları tarafından açılan ateş sonucu Türk bölgesinde yangın çıktığı haberi üzerine bölgeye gönderilen Türk savaş gemileri, Rumların ikmal ve toplanma yeri olarak kullandığı Pomo, Yalya ve Pirgo köylerini ateş altına almıştır (Yorgancıoğlu 2008: 101).

Erenköy'de mücahitler, Rumların büyük bir güçle yapacağı saldırıyı karşılayacak güçte değildi. Durum tüm mücahit ve sivillerin imha olmasına neden olabilecek kadar tehlikeli idi. Bu nedenle Rıza Vuruşkan ve Rauf Denktaş 8 Ağustos'ta telsiz mesajı ile Türkiye'den acil yardım talebinde bulunmuşlardır: *“Saldırı bütün şiddeti ile devam etmektedir. Rumlar kesin sonuç almak kararındadır. Yarın sabaha kadar direnebiliriz. Yardıma gelmezseniz, bunu engelleyen büyük bir milli neden olduğuna inanarak öleceğiz. Vatan sağ olsun”* (Taşkın ve Tuncel 2017: 574).

Yapılan ihtar uçuşuna rağmen Rumların saldırılarını güçlü bir şekilde sürdürmeleri üzerine 8 Ağustos'ta Türkiye Rum mevzilerine ve takviye cephane götüren konvoylarına arka arkaya altı hava saldırısı düzenlemiştir. Hava saldırısı sonucunda yüze yakın Rum askeri ölmüş ve iki yüz kadarı da

yaralanmıştır. (Bozkurt, 9 Ağustos 1964). Rum hücumbotlarına yapılan hava saldırısı esnasında uçağı düşen Pilot Yüzbaşı Cengiz Topel paraşütle atlamayı başarmış, esir alınan Topel hafif yaralı olarak kurtulmasına rağmen, Rumlar tarafından yapılan işkenceler sonucu şehit olmuştur (Yorgancıoğlu 2008: 105-107).

9 Ağustos'ta saat 10.45'den itibaren 64 uçakla düzenlenen hava taarruzu sonucu Rumlara büyük zayıat verdirilmiştir (Bozkurt, 10 Ağustos 1964). Türk uçaklarının taarruzu esnasında iki Yunan uçağı da Erenköy'ü 5-10 dakika süreyle bombalamış, Türk uçaklarının müdahalesiyle bölgeden uzaklaşmak zorunda kalmışlardır (Sabit 2017: 67). Köydeki kadın ve çocuklar İsveçli askerler tarafından Lefke'ye götürülmüştür. Hava harekâtı sonuç vermiş ve akşam saatlerinde Rumlar saldırılarını durdurmak zorunda kalmıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin 9 Ağustos'ta yaptığı toplantı sonucu tarafların derhal ateş kesmesi kararı alınmıştır. Makarios, önce ateş kesmeye yanaşmamış, ancak Türkiye'nin Rum saldırıları durmadığı takdirde hava taarruzlarına devam edileceği açıklamasından sonra ateşkese razı olmuştur (Milliyet, 10 Ağustos 1964). Erenköy bölgesindeki çatışmalar böylelikle son bulmuştur.

9 Ağustos gecesi Türkiye'den gönderilen iki askeri şileple Erenköy'e silah, cephane, yiyecek ve 40 öğrenci mücahit çıkarılmıştır. Askeri birlik beklenirken öğrenci mücahitlerin gönderilmesi, moralleri bozmuştur (Sabit 2017: 68). Aynı gece Alb. Vuruşkan, Denктаş'ın Türkiye'ye dönmesini rica etmiştir. Denктаş, öğrencileri getiren gemilerle Türkiye'ye dönmüş, İnönü'ye durumu anlatmış ve yardım istemiştir. Ancak ateşkes anlaşması yapıldığından takviye gönderilmesi imkânı kalmamıştır (Denктаş 2000: 215-216).

Başbakan İnönü tarafından Güvenlik Konseyi'ne gönderilen cevapta, Rumların 5 Ağustos'tan önceki mevzilerine çekilmeleri istenmiş, Türk uçaklarının Rumların hareketlerini kontrol maksadıyla keşif uçuşlarına devam edeceği, ateşkese uyulduğu takdirde herhangi bir harekâta girişilmeyeceği bildirilmiştir. Nitekim Türk uçakları 10 Ağustos'ta da keşif uçuşu gerçekleştirmiştir (Milliyet, 11 Ağustos 1964). Rumlar verdikleri ağır kayıplardan sonra yeni mevzilerini terk etmelerinin psikolojik olarak imkânsız olduğu gerekçesiyle eski mevzilerine dönmeyi kabul etmemişlerdir (Milliyet, 12 Ağustos 1964). Türkiye'nin bu duruma fiili bir müdahalesi olmamış, Rumlar ele geçirdikleri mevzilere yerleşirken, Türkler de Erenköy'de savunma hazırlıklarını sürdürmüştür.

Rumlar stratejik öneme sahip olan bölgeyi silah zoruyla elde edemeyeceklerine kanaat getirdiklerinden diğer bölgelerde olduğu gibi bu bölgede de gıda, erzak girişini engelleme ve dolaşım serbestliğini kısıtlama yoluna girmişlerdir (Temiz 2011: 278). Milliyet gazetesi (15 Ağustos 1964)'nin birinci sayfada yayınladığı Erenköy'deki mağaralarda barınan 300 kadın ve çocuğa ait fotoğraf, köydekilerin ne denli zor şartlara maruz kaldığını özellikle barınma sorununu tüm çıplaklığıyla ortaya koymaktadır.

Erenköy bölgesinde her iki taraf da ateşkese uymuş, diğer dört Türk köyünden Erenköy'e sığınanlarla birlikte, Rum kuşatması altında sıkıntılı bir hayat başlamıştır. Sıkıntılı süreçte mücahitler morallerini diri tutmak için; Erenköy Ortaokulu'nun açılması, folklor ve koro çalışmaları, ulusal günlerin kutlanması, şehit olan arkadaşlarının anısına törenler yapılması, moral geceleri, futbol turnuvaları, dergi çıkartma gibi etkinlikler düzenlemişlerdir. Çıkarılan derginin adı yöredeki beş köyün isimlerinin baş harflerinden oluşan ESBAM idi (Mengüç 2006: 603, 674). Mücahit isimli, 7 sayfalık bir gazete de çıkarılmıştır (Taşkın ve Tuncel 2017: 577). Bütün bu faaliyetlere rağmen küçücük bir kara parçasında uzun süreli bekleyişin yarattığı esaret duygusu, ne zaman geri döneceklerinin belli olmaması mücahitlerin morallerini iyice bozmuş, "Albay Beni Göndersene" türküsü mücahitlerin hislerine tercüman olmuştur (Mengüç 2006: 705). Mücahitlerin bekleyişi nihayet Ocak 1966'da son bulmuştur. BM Barış Gücü'nün yardımı vasıtasıyla, Kıbrıs Türk Liderliği ve Rum hükümeti arasında yapılan anlaşmayla 28 Ocak 1966'da, 504 mücahit Gemikonağı Limanı'ndan kalkan Giresun gemisiyle İskenderun'a tahliye edilmiştir (Milliyet, 29 Ocak 1964). Türkiye'ye döndükten sonra mücahitlere, gerekli ihtiyaçlarını karşılamaları için o günkü dört aylık asgari ücrete denk gelen bin Türk Lirası harçlık verilmiştir (Mengüç 2006: 753). Artık mücahitleri yeni bir hayat beklemektedir. Öğrenciler kaldıkları yerden eğitimlerine devam etmişler, çalışma hayatında olanlar da işlerinin başına dönmüşlerdir.

SONUÇ

Kıbrıs Türklerinin varoluş mücadelesinde Erenköy savunması, Rumlara karşı yürütülen hayatta kalma mücadelesinde bir sembol ve itici güç olmuş, Türkiye'den yapılan yardımlar için köprübaşı görevi üstlenerek mücadelenin yürütülebilmesi için hayati önem taşımıştır. Kıbrıs sorunun genelinde olduğu gibi Türkiye'nin uzun soluklu bir stratejisi ve ön görüşü Erenköy'de de olmadığı görülmektedir. Ancak deyim yerindeyse bıçak kemiğe dayanmadan fiili olarak harekete geçmediği gözlenmektedir. İlk bereket faaliyetinin üç tane vatan sevdalısı balıkçı gencin girişimleriyle başlaması ve daha sonra

üniversiteli gençlerin Kıbrıs'a giderek mücadeleye katılmak için yapmış oldukları eylemleri sonucu bunun gerçekleşmesi de Türk hükümetlerinin ön almadığını gelişen duruma göre hareket ettiğini göstermektedir. Hâlbuki Rum-Yunan ikilisi planlarını çok önceden Enosis hedeflerine yönelik olarak yapmış ve adım adım uygulamıştır.

Bugün Rum-Yunan ikilisi hala Enosis fikrini gerçekleştirmek için uluslararası platformlarda mücadelesini ısrarla sürdürmektedir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) 1 Mayıs 2004 tarihinde, "Kıbrıs Cumhuriyeti" adı altında AB'ne tam üye olmuştur. Kıbrıs Türk toplumuna uygulanan izolasyonlar ve Rumların etkili bir şekilde yürüttüğü kara propagandaların da etkisiyle, Türk halkının bir bölümü Rum milli tezini benimsemiş, KKTC'den vazgeçilerek Rumlarla anlaşmanın çok yararlı olacağına, iki halkın karışık olarak yaşadığı, AB üyesi olacak bir devlette daha iyi duruma gelineceğine inanmaya başlamışlardır. (Kıbrıs TMT Mücahitler Derneği, 2018: 1-20). Gerçekte KKTC'nin bağımsız bir devlet olarak tanınması dışında hiçbir anlaşma Kıbrıs Türk halkına huzur ve refah getirmeyecektir. Kıbrıs Türkiye için hayati öneme sahiptir. Mavi Vatan ifadesini sıklıkla duyduğumuz bugünlerde Kıbrıs olmadan Mavi Vatan olamayacağı iyi bilinmelidir. Bu sebeple Kıbrıs meselesi milli bir mesele olarak idrak edilmeli ve tüm kamuoyunca ortak bir bilinç ve hissiyat oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Armaoğlu, Fahir. (1987). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980*, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bozkurt, İsmail. (2001). "Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış", *Avrupa Birliği Kısacasında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)*, Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayını, Kısım 2, ss. 9-15.
- Camgöz, Erdal (2009). "Erenköy Direnişi ve Ağustos Savaşları", *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi Ve Bu Mücadelede TMT' nin Yeri" Uluslararası Sempozyumu Sunumlar Kitabı Cilt II*, Lefkoşa, KKTC, ss. 17-45.
- Çay, Abdülhaluk (1989). *Kıbrıs'ta Kanlı Noel*. Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Denktaş, Rauf R. (2000). *Hatıralar Toplayış*, İstanbul, Boğaziçi Yayınları.
- Gibbons, Harry (2003). *Kıbrıs'ta Soykırım*, Lefkoşa, Near East Publishing.
- Gürel, Şükrü S. (1993). *Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993)*, Ankara.

- İsmail, Sabahattin (1992). *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu-Çöküşü ve Unutulan Yıllar (1964-1974)*, Başbakanlık Basımevi, İstanbul.
- KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi Belgeleri, *Akritas Örgütü ve Planları* (Rumların Kıbrıs Türklerini Yok Etme Girişimlerinin Ana Belgesi), KKTC Enformasyon Dairesi Yayını, Referans No: 4179, Kutu No: 120.
- Kıbrıs TMT Mücahitler Derneği (2018), *Türk Halkına Uyarı*.
- Laptalı, Hüseyin (2003). *Erenköy Sürüngeni (Özgürlüğün Bedeli)*, Ufuk Matbaası, İstanbul.
- Mengüç, Arslan (2006). *Anılarda Erenköy: Bir Direnişin Anılarla Romanı*, ATO Yayınları, Ankara.
- Özkaloğlu, Turgut (2009). "TMT'nin Kuruluşu", *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi Ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri*. *Uluslararası Sempozyumu Sunumlar Kitabı Cilt II*, Lefkoşa, KKTC, ss. 75-76.
- Sabit, Hünelp Ali (2017). *Kıbrıs'ta Erenköy Savaşı*, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi Yayını, Ankara.
- Sadrazam, Halil (1990). *Kıbrıs'ta Varolus Mücadelemiz ve Anıtlarımız*, Özyürek Yayınevi, İstanbul.
- Tansu, İsmail (2002). *Aslında Hiç Kimse Uyumuyordu*, Minpa Matbaacılık ve Tic. Ltd. Şti., Ankara.
-(2009). "TMT'nin Kuruluşunun Siyasi Boyutları". İç: *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi Ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri*" *Uluslararası Sempozyumu Sunumlar Kitabı Cilt II*, Lefkoşa, KKTC, ss. 59-62.
- Taşkın, Çağatan ve Tuncel, Cem Okan (2017). "Kıbrıs Türk Milli Mücadelesinde Erenköy Direnişi: Bir Sözlü Tarih Çalışması". *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 18, S. 33, ss. 555-586.
- Tayhani, İhsan (2011). "1964'te Erenköy'deki Milli Mücadelede Saf Tutan Üniversiteli Öğrenciler", *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi Ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri*. II. *Uluslararası Sempozyumu Sunumlar Kitabı Cilt II*, Lefkoşa, KKTC, ss. 339-370.
- Temiz, Elmaziye Töre (2011). "Erenköy Direnişinde Haberleşmede Görev Alan Kadın Kahramanlar", *Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi Ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri*. II. *Uluslararası Sempozyumu Sunumlar Kitabı Cilt III*, Lefkoşa, KKTC, ss. 275-290.

Tolgay, Ahmet (1998). *Fırtına ve Şafak*. Lefkoşa.

Yorgancıoğlu, Ođuz M. (2008). *Lefke Savunması ve Öğretmenler*. Magosa.

Bozkurt (Kıbrıs).

Cumhuriyet.

Halkın Sesi (Kıbrıs).

Hürriyet.

Milliyet